

Memòria
de Mallorca

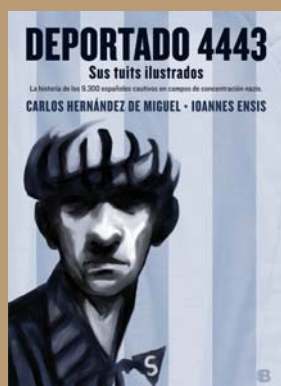
www.memoriadelesilles.org

Temps de la Memòria

Exemplar gratuït

Número 44 / Octubre 2018

Edicions

Deportado 4443 Sus tuits ilustrados

Carlos Hernández de Miguel, Ioannes Ensís
Ediciones B, 2017

Deportado 4443 tracta del testimoni d'Antonio Hernández Marín, un dels 9.300 espanyols i espanyoles que patiren el que significava viure i morir en un camp de concentració nazi. Va estar quatre anys i mig a Mauthausen, on s'estima que foren assassinades més de 100.000 persones.

El seu relat reviu gràcies a la unió del seu nebot, periodista i col·laborador de eldiario.es Carlos Hernández de Miguel, i de l'il·lustrador i historiador Ioannes Ensís a **Deportado 4443**. Entre gener i maig de 2015, Antonio Hernández Marín es va convertir en @deportat4443 un compte de Twitter mitjançant el qual durant tres mesos i mig narrà en directe la seva experiència en el camp de concentració. Més de 40.000 persones el seguiren en el seu testimoni. El seu perfil era un forat en el temps per a narrar-nos en primera persona i en present tot quant estava vivint. La seva història es convertí en documental i ara en còmic.

Pedres de la Memòria

El projecte «Stolpersteine» ha distribuït més de seixanta mil pedres en homenatge a les víctimes del nazisme arreu de mil vuit-cents ciutats de països arreu d'Europa. Durant el mes de desembre s'instal·laran les primeres pedres en record a les víctimes del franquisme als municipis d'Alaró, Algaida, Búger, Consell, Costitx, Esporles, Inca, Manacor, Mancor de la Vall, Montuïri, Palma, Pollença, Porreres i Sant Llorenç des Cardassar, en commemoració de divuit batles afusellats i un president de la Diputació.

Aquesta iniciativa és pionera a tot l'Estat, ja que les que s'han instal·lat fins ara eren en record a les víctimes de l'Holocaust. Després de molt de temps l'Associació Memòria de Mallorca ha aconseguit que l'autor, Gunter Demnig, amplii el projecte per la causa memorial a les persones afusellades i víctimes del franquisme, proposta que els moviments socials han fet arribar al govern del Consell de Mallorca.

Actes vandàlics als memorials de Búger

Els memorials que foren instal·lats fa un any a l'església i en el cementiri de Búger –un es troba en un monòlit situat a l'entrada del cementiri i els altres dos en la façana de la parròquia–, en memòria de les víctimes de la Guerra Civil i el franquisme varen aparèixer el dia 24 de setembre coberts completament de pintura. L'Ajuntament de Búger va presentar denúncia a la Guàrdia Civil.

Precisament el darrer batle franquista, Rafael Reus Ríos, havia denunciat davant Patrimoni la instal·lació al novembre de 2017 del memorial en record de les víctimes en el cementiri municipal, el mateix que va aparèixer cobert de pintura blava i es troba situat al costat de la seva tomba familiar.

L'Ajuntament estudiarà, a més, el trasllat del monòlit a un altre lloc del cementiri. ■

Crèdits:

Han col·laborat:

Dolors Marin Silvestre
Mª Antònia Oliver París
Antònia Mercadal Serra
Blai Guevara

**Coordinació,
disseny i maquetació:**
Blai Guevara

Temps de la Memòria
és el butlletí trimestral
de l'Associació Memòria
de Mallorca. DL: PM 311-2014

La publicació no es fa
responsable de les opinions
dels seus col·laboradors.

Per posar-se en contacte
amb nosaltres: **625 45 45 00**
tempsdelamemoria@gmail.com

Llambordes contra l'oblit: Projecte Stolperstein

Memòria de Mallorca

«Qui vulgui llegir la inscripció s'haurà d'inclinar davant la víctima»

Són les paraules de l'artista plàstic Gunter Demnig (Berlín, 1947) que ha anat empedrant places i carrers europeus amb els noms de les víctimes del gran genocidi del segle XX. El fet de personalitzar i identificar aquestes víctimes de l'oblit, posar-hi noms i cognoms, assenyalar on treballaven –o vivien– i on van ser segrestades i mortes per la força, ha estat un projecte grandios i esperançador pels familiars i amics de les persones desaparegudes. La dignitat ha tornat a ells en forma de pedres simbòliques que obliguen l'espectador a inclinar-se i a redescobrir les passes de la repressió indiscriminada sobre les ètnies, la religió, les idees polítiques, la discapacitat física o psíquica o l'opció sexual.

Les primeres llambordes van ser instal·lades a Colònia amb motiu del cinquanta aniversari del decret nazi de deportació dels roms ordenat per Himmler. L'artista va recórrer el trajecte que va seguir el tren dels deportats des de Colònia a Buchenwald el 1940, a través de relats es va adonar com la deportació estava planificada i que les víctimes eren incapaces d'oposar resistència. Unes víctimes que no encaixaven dins de la nova ideologia del nacional-socialisme.

Per primer cop l'artista es va adonar de la importància de les desaparicions forçades i es va quedar profundament impactat per la història recent del seu país. El més impactant fou comprovar que aquells que havien col·laborat amb el nazisme es negaven a recordar, inclosos els seus familiars directes. Demnig va començar una recerca personal cap a la veritat d'allò que no s'explicava. Seguiren immediatament les visites als arxius i després la localització dels protagonistes per tal de donar veu als darrers testimonis d'una història oblidada. Demnig, amb gran sensibilitat, va donar importància a localitzar la darrera llar on vivien cada un dels prop de mil ciutadans roms deportats. Durant tota la investigació s'adonà amb tristesa que molts veïns i veïnes de Colònia no recordaven el que havia passat, ni tan sols els noms de les víctimes deportades que abans formaren tots junts un entramat comunal de veïns. Així, va decidir rescabalar-les i retornar-les al lloc d'on mai havien hagut de marxar. Així, va arribar a la convicció que era possible recordar, no només a un grup concret de víctimes en un sol monument monolític, –cosa molt tradicional– sinó que podia fer-se un bon homenatge dins un concepte nou: un conjunt de petits recordatoris individuals que configurés una gran obra col·lectiva que definís la gran tragèdia per on van passar tantes persones anònimes. Així va decidir donar-los veu i noms i recuperar els paisatges urbans per on circularen: treballaven o vivien. Els humiliats i deportats pels nazis ara tornaven als carrers en forma de petites pedres que configuren un gran mosaic imaginari que mapifica la repressió brutal que van pa-

tir. Com a exemple, en aquesta fotografia podem veure una placa col·locada a Berlín:

La tasca empresa per l'artista i activista va anar creixent i aquestes pedres molestes i empipadores, «que et poden fer ensopegar», –el seu nom en alemany–, s'han estès per tot el continent darrera les passes de la repressió i el dolor que van causar els exercits nazis i els seus aliats. Dos anys més tard Demnig havia fet 250 peces que van ser exposades a Colònia, i el gener de 1995 (sense permís municipal) va començar a col·locar a les voreres, enfront les cases de les víctimes, o dels seus llocs de treball, les primeres *Stolperstein*. No col·locarà legalment les següents fins el 1997 en que l'administració de Salzburg li permet posar-ne dues dedicades a Testimonis de Jehovà d'aquella ciutat austríaca. A l'any 2000 va poder col·locar les de Colònia, ajornades incomprensiblement fins aquell moment. A l'actualitat hi han instal·lades 69.000 pedres a més de vint passos europeus, i el seu autor afirma que «només s'oblida algú quan el seu nom és oblidat». Sobre les seves obres explica que vol que estiguin a peu de carrer, que no s'esborrin amb el temps i que tinguin a veure amb les experiències personals de les persones, en aquest cas, les víctimes.

L'artista va començar a crear una xarxa que englobava familiars, estudiosos, arxius locals i activistes polítics. I van aparèixer noves dades que permetien conformar aquest gran mosaic. Cal destacar la col·laboració del banc de dades del Monument Aiyd Vashem a Jerusalem. També la participació d'escoles i instituts que l'ajuden en les seves recerques i que s'impliquen en nombrosos projectes.

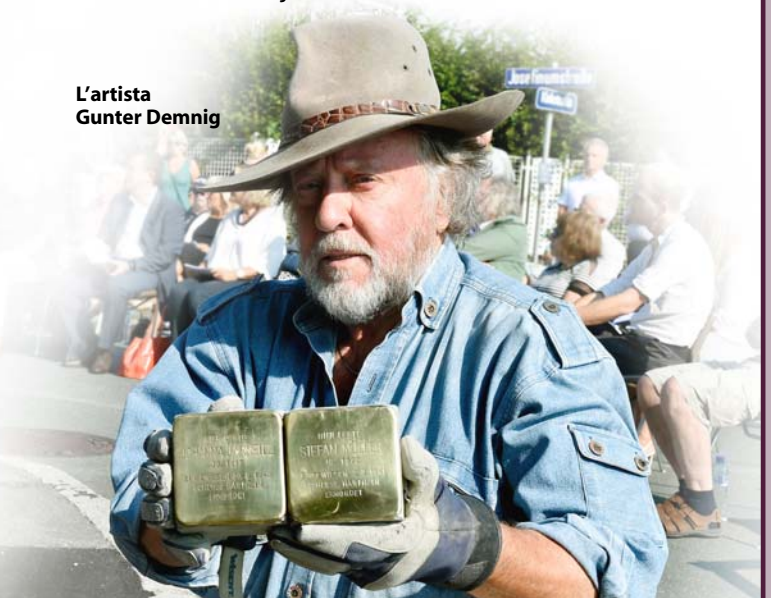
A l'estat espanyol s'han col·locat pedres en alguns municipis catalans dedicades als deportats als camps nazis, com els Guiamets (per Neus Català), Navàs, Manresa, Sabadell o Girona, entre d'altres.

Però ara el projecte té una nova dimensió: aconseguir que s'incloguin les víctimes del franquisme, gran aliat dels nazis i els feixistes als anys trenta. Així, Memòria de Mallorca va contactar amb l'activista i artista per honrar el record d'algunes persones de les Illes Balears.

És aquesta una proposta que des de fa anys reivindicuem ja que deduïm que en el projecte s'han d'incorporar les víctimes del franquisme, de la mateixa manera que les víctimes de l'Itàlia feixista. El nexa ideològic, polític i bèl·lic entre els països de l'Eix i Franco com aliat seu ja van ser corroborats en el Consell Europeu amb la resolució número 39 de 1946, on es denuncia clarament aquesta qüestió:

- En origen, naturalesa, estructura i conducta general, el règim de Franco és un règim de caràcter feixista, establert en gran part gràcies a l'ajuda rebuda de l'Alemanya nazi Hitler i de la Itàlia feixista de Mussolini.*
- Durant la perllongada lluita de les Nacions Unides contra Hitler i Mussolini, Franco, malgrat les contínues protestes dels aliats, ajudà considerablement a les potències enemigues. Primer, per exemple, de 1941 a 1945, la Divisió d'Infanteria de la "División Azul", la Legió espanyola de Voluntaris i l'esquadrilla aèria Salvador, van lluitar al front oriental contra la Rússia soviètica. Segon, a l'estiu de 1940, Espanya es va apoderar de Tànger en violació de l'estatut internacional, i, a causa que Espanya mantenia un important exèrcit al Marroc espanyol, gran quantitat de tropes aliades varen quedar immobilitzades a l'Àfrica del Nord.*
- Proves incontrovertibles demostren que Franco va ser, amb Hitler i Mussolini, part culpable de la conspiració de guerra contra aquells països que finalment en el transcurs de la guerra mundial van formar el conjunt de les Nacions unides.*

L'artista
Gunter Demnig

Per tot això, Memòria de Mallorca, tot i a assegurar-se que el projecte no incloïa a les víctimes directes del franquisme dins del territori espanyol, es va posar en contacte amb la fundació que dirigeix actualment l'escultor i li va proposar que amb aquests arguments poguessin ser reconegudes. Finalment, des del departament internacional *Stolperstein* i després de diverses reunions, se'ns notificà per escrit la confirmació d'obrir el projecte als segrestats, detinguts i assassinats pel franquisme.

A partir d'aquí, Memòria de Mallorca, va començar a treballar en el projecte. A l'inici ja vàrem plantejar immediatament el fer-ho amb les víctimes que eren representants polítics, democràticament elegits, dels pobles i ciutats de Mallorca: els batles republicans assassinats a l'illa. Obriem d'aquesta manera una porta per a què els actuals ajuntaments ho poguessin fer en el futur a d'altres col·lectius de víctimes de les nostres illes igualment víctimes de desaparicions forçades i enterrades en les fosses comunes que fa anys ja vàrem mapificar.

Nosaltres sempre intentam i demanam la implicació de les institucions públiques, entenem que és la manera d'assolir vertaderes polítiques públiques de Memòria. En aquest cas pensàrem que la institució havia de ser el Consell de Mallorca, atenent que és la que representa i manté les relacions amb els ajuntaments de l'illa. Presentàrem el projecte i, des del primer moment, ens mostraren el seu suport i acceptaren fer-se càrrec de les despeses de les plaques i de l'organització, organització que treballa ara la Direcció Insular de Presidència i Relacions Institucionals, a més ens demanaren incloure al president republicà

Dolors Marin i Tonina Mercadal de Memòria de Mallorca, juntament amb els batles i batlesses dels municipis on s'instal·laran les *Pedres per la Memòria*

de la diputació provincial al 1936, el que avui és el Consell de Mallorca, que fou també assassinat, mostrant la seva implicació i sensibilitat amb la Memòria de les víctimes. Des d'aquí els volem transmetre la nostra gratitud i la nostra satisfacció per assolir el seu compromís i deure com a institució pública de preservar la Memòria de les víctimes i per aplicar mesures encaminades a garantir els drets a la veritat, justícia i reparació i garanties de no repetició, principis fonamentals dels DDHH.

Des de Memòria de Mallorca treballem ara les dades històriques per el text que s'inscriurà a les plaques, sempre guardant el format de les *Stolperstein*, des de la fundació ens han avisat que les **"pedres per la memòria"** guardaran la mateixa estructura tot i que pot ser tindran alguna petita variació per contextualitzar clarament els fets històrics.

Finalment volem destacar el fet de que per primera vegada les víctimes directes del franquisme formaran part del projecte *Stolperstein*, d'una fundació de tanta rellevància a Europa, un projecte conegut i respectat per moltes ciutadanes i ciutadans europeus, i serà a Mallorca, la primera comunitat de tot l'estat on s'instal·laran, obrint la porta a que ho puguin fer altres comunitats, **ara les vides i les morts de les nostres víctimes constaran també a un arxiu internacional de víctimes del feixisme.** ■

Procés d'instal·lació de diverses *Stolperstein*

Fossa de Porreres: I ara què?

Memòria de Mallorca

A partir del setembre estava prevista la segona fase d'exhumació de la fossa de Porreres, situada al cementiri municipal, que ja es va obrir el novembre del 2016 i

en la què es vàrem trobar les restes de 55 víctimes de la repressió feixista, però l'enterrament d'una persona a la capella situada just damunt, ho pot retardar fins a 2 anys. El Govern comptava amb l'autorització de la majoria de les famílies usuàries per a desmuntar els nínxols i capelles i tornar-los a construir una vegada acabessin les tasques d'exhumació de les fosses que es troben davall d'aquests.

L'any 2017, la Conselleria de Cultura, Participació i Esports va encarregar un projecte tècnic de desmuntatge i posterior edificació d'un bloc de nínxols i capelles sota el qual hi havia cossos soterrats, amb indicis que eren restes de víctimes de la Guerra Civil, amb la finalitat de permetre els treballs d'exhumació de la fossa i de reconstrucció del bloc en condicions adequades. Actualment, s'estava tramitant l'expedient de licitació de les obres de desmuntatge i posterior edificació d'aquest bloc de nínxols i capelles del cementiri de Porreres, a més, en previsió de que durant els tràmits administratius es pogués produir una defunció, la Comissió Tècnica de la Llei 10/2016 (Llei de fosses) havia aprovat que l'Ajuntament de Porreres posàs a disposició dels usuaris dels nínxols afectats una altra sepultura alternativa provisional, durant el procés de la segona fase d'exhumació de la fossa de Porreres, acord que l'Ajuntament de Porreres havia acceptat.

Però una veïnada de Porreres va morir el dia 5 de juliol, quan ens assabentarem de les intencions d'aquesta família ens hi posarem en contacte, tant Memòria de Mallorca, com la Conselleria de Cultura i l'Ajuntament de Porreres, però no aconseguirem aturar la seva decisió, tot i tenir la seva autorització signada prèviament.

Per això, el Govern Balear va dictar i comunicar una resolució de dia 4 de juliol de 2018, una mesura cautelar en virtut de la qual ordenava al propietari del cementiri, en aquest cas l'Ajuntament de Porreres, al precinte immediat de l'espai físic afectat per les actuacions de desmuntatge i posterior construcció del bloc de nínxols i capelles del cementiri de Porreres. Però malgrat totes aquestes gestions la família de la difunta va procedir a la inhumació de les restes del seu familiar a la capella,

sense cap oposició per part de l'Ajuntament de Porreres que va fer cas omís de la mesura cautelar que impedia l'enterrament en aquell lloc, mitjançant una resolució d'una instància superior que ordenava el precinte del conjunt de nínxols i capelles, resolució que l'Ajuntament de Porreres coneixia des del dia anterior.

Davant aquesta situació que pot retardar fins a 2 anys la segona fase d'exhumació de la fossa comuna, ja que la Llei marca que un cos enterrat no es pot moure fins que no hagin passat 2 anys i amb el Decret 1/2018, de 27 d'abril, que regula l'exercici de la sanitat mortuòria de les Illes Balears, que exposa que l'exhumació d'un cadàver abans que hagin transcorregut dos anys des de la inhumació requereix la intervenció judicial, el Consell de Govern va aprovar que l'Advocacia de la Comunitat Autònoma sol·licitàs autorització judicial per exhumar les restes de la persona soterrada recentment als nínxols a sobre de la fossa. És necessari presentar ja i sense dilacions indegudes aquesta sol·licitud al jutjat corresponent, aquesta mesura permetria la continuïtat dels treballs de localització i exhumació en compliment de la Llei 10/2016, de 13 de juny, per a la recuperació de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i el franquisme. La intervenció a la fossa de Porreres, l'única fossa on tenim la certesa que hi ha víctimes de greus violacions de DDHH, (hem pogut veure els seus cranis foradats per bales assassines, precisament davall la capella que ara ens impedeix recuperar-les), en la seva segona fase, –prevista en el Pla d'Actuacions de 2018–, la empresa d'exhumacions adjudicada, les famílies de les víctimes avisades i esperant. Aquests darrers aconeteixements fan que les tasques previstes puguin ser ajornades, creant un greu perjudici als familiars de les víctimes, encara viuen familiars de primera generació que esperen i la seva avançada edat fa que la segona fase de la fossa de Porreres, sigui de màxima urgència. No ens conformarem amb vies alternatives, no ho són, ja existien abans dels fets altres indrets per cercar en el cementiri de Porreres, una cosa no ha de substituir l'altra, de cap manera ens conformarem ni deixarem de lluitar perquè els cinc esquelets que el professor Etxeberria senyalà al seu estudi com a víctimes amb clares mostres de mort violenta, es quedin allà esperant, **volem l'exhumació d'aquesta fossa i de les altres que puguin existir al cementiri de Porreres.** ■

Hipòtesis sobre les víctimes de Pollença desaparegudes a Marratxí

Maria Antònia Oliver París, presidenta de Memòria de Mallorca

Al'acte de lliurament de les víctimes exhumades en el cementiri de Sant Joan, el juny de 2015, vaig conèixer a Francesc Marquet i a Cati Marquet, nét i reneta respectivament d'una de les víctimes exhumades, alhora que ho són també d'una altra víctima de Pollença desapareguda, Miquel Marquet Perelló, em van sol·licitar una de les tasques que realitzam a l'associació: la recerca de persones desaparegudes.

Uns dies després vaig xerrar amb na Cati, sabia poc envers de la desaparició, només que possiblement a la víctima la matassin a la carretera de Palma-Inca. Tot d'una vaig pensar en una de les causes que uns anys abans, dins el projecte de l'Associació Memòria de Mallorca (MdM) "Totes les Causes"¹, havia descobert a l'Arxiu del jutjat Togat Militar, causa fonamental per fer l'estudi corresponent del "Mapa de Fosses de Mallorca"², una fossa a més fins llavors desconeguda, la fossa de Marratxí.

Els documents trobats corresponen a tres causes que inclouen a 5 víctimes, tots homes.

La primera, amb una víctima, data 17 d'agost de 1936, el cadàver és identificat per part de la seva família, concretament per la seva dona, es tracta de Germà Ballester Janer, causa 1066/1936, és la primera víctima que trobam a la carretera Palma-Inca. La segona, dia 19 d'agost, amb el número de causa 1068/1936, amb una víctima també, en aquest cas consta sense identificar. Finalment, la tercera causa, la número 1065/1936, de dia 22 d'agost, en aquest cas amb 3 víctimes, tampoc

identificades. Així ens trobam amb cinc assassinats a Marratxí entre els dies 17 i 22 d'agost de 1936, 4 d'ells sense identificar trobats a la carretera de Palma-Inca, vaig pensar que algun d'ells podia ser en Miquel Marquet Perelló.

Després d'explicar això a la família Marquet, na Cati, havia xerrat amb altres familiars que li contaren que un conegut de la família va veure i reconèixer al seu repadrí en el cementiri de Marratxí i va avisar a la dona de la víctima que s'hi va presentar dies després. Ella ja no va poder veure el cadàver però si la roba exposada en el cementiri que coincidia amb la del seu home. Ell jutge li va exigir, per poder retirar les seves pertinences i registrar

la defunció, signar que el seu marit havia mort d'accident i ella no ho va voler fer, per tant quedà sense identificar. Segons la família de Miquel Marquet, aquest va ser detingut a Pollença junt a altres dos homes i conduïts cap a Palma, mai més van saber d'ells, només el que els va explicar la viuda de Miquel Marquet sobre el cementiri de Marratxí.

Vaig llegir les característiques físiques de les víctimes que es descriuen a la causa, i na Cati, després de consultar-ho amb altres parents, va identificar com a possible a la que hi consta amb el número 1º. Les altres dues no sap qui

puguin ser, la gran part d'aquesta família va marxar de Pollença, les generacions actuals van néixer a diferents pobles de Mallorca i en queden pocs que mantinguin relacions amb veïns de Pollença.

Des de l'any 2015 i fins avui hem mantingut el contacte i les hem estat informant de tot referent

Miquel Marquet Perelló,
retrat cedit per la seva família

¹Projecte desenvolupat per MdM durant els anys 2011 i 2012 i que consisteix en el fotografat i la digitalització dels documents originals que es troben a l'Arxiu Històric del jutjat Togat Militar de les Balears. Els documents fotografiats corresponen a totes les causes i expedients militars franquistes contra els i les dissidents i opositors al cop d'estat de 1936, des de l'any 1936 fins el 1939. És tracta d'un arxiu fotogràfic amb prop de 300.000 documents que afecten a la repressió feixista exercida a les Illes Balears, foren fonamentals per realitzar un altre dels projectes de MdM: "El Mapa de Fosses de Mallorca".

²"El Mapa de Fosses de Mallorca" es realitzà l'any 2011-2012, és un projecte paral·lel al de "Totes les Causes" que desenvolupà MdM per encàrrec del Govern de les Illes Balears de la legislatura del President Francesc Antich. MdM comptà per fer els estudis de cada una de les fosses amb prop de 20 investigadores i investigadors. En total poguérem documentar 50 fosses de la repressió feixista a Mallorca. Aquest són els estudis pels quals actualment la comissió tècnica de la Llei 10/2016 de persones desaparegudes durant la guerra i la dictadura, determina les fosses a exhumar.

al seu cas i a la possibilitat de l'exhumació de la fossa de Marratxí.

A continuació exposo les hipòtesis d'identificació de les 3 víctimes que figuren a la causa 1.065/1936, contrastant el testimoni assenyalat amb la documentació de la causa i l'estudi de la Fossa de Marratxí, un extraordinari treball de Josep Quetglas i Magdalena Jaume, realitzat l'any 2011.³

1. Indret i número de víctimes coincidents

El testimoni senyala que el seu parent va ser assassinat a la carretera Palma-Inca, carretera d'obligat pas al 1936 per dirigir-se des de Pollença a Palma, que junt al seu parent se'n portaren dos homes més, també des de Pollença, que els autors de la detenció els van dir que els portaven cap a Palma. A la causa 1.065/1936 podem llegir:

"Resulta que al kilómetro siete, hectómetro ocho, de la carretera que conduce de Palma a Inca, y a un metro de distancia de dicha carretera y en la parte norte, existe una pared de setenta centímetros de altura y al lado de ella se hallan tres hombres muertos.

Seguidamente reconocidos por el Sr. médico titular, éste manifestó que eran ya cadáveres, que sus muertes databan de más de seis horas, que sus muertes habían sido violentas, por disparos de armas de fuego. (...)."

2. Característiques físiques, edat i roba coincidents amb una de les víctimes

El testimoni, per les dades de l'autòpsia, per l'edat aproximada i les robes (que també identificà en el cementiri de Marratxí els dies posteriors als fets la viuda de la víctima i un conegut de la família, aquest darrer va poder també veure el cos) es decantà per la víctima senyalada a la causa amb el número 1º.

A la causa consta així:

"Para la práctica de las autopsias y para mayor claridad de las mismas los clasifican en 1º, 2º y 3º"

1º. Por el hábito exterior representa una edad aproximada de treinta y cinco años; altura, un metro setenta centímetros; complexión robusta. Viste camiseta, americana, pantalón, alpargatas y sombrero (...).

Presenta las siguientes heridas: dos de arma de fuego en la espalda, sin orificio de salida; una en el cuello, región posterior con sali-

da por la boca; una con entrada por la región pectoral, quedando alojado el proyectil en la región del epi-xx-tigo debajo de la piel".

3. Coincidència del relat del testimoni envers la roba identificada i l'exposició d'aquesta segons la causa

El testimoni explica que la viuda es va presentar al cementiri de Marratxí després de l'avís rebut per part d'un conegut que havia vist al mort al cementiri, ella sols va poder identificar la roba exposada, el seu home havia estat ja enterrat.

Extracte de la causa on el jutge ordena l'exposició de les robes:

"Dirijase carta orden al juzgado municipal de dicha villa para que las ropas de los interfectos queden expuestas al público en el Cementerio de dicha villa, bajo la custodia del conserje del mismo, a fin de que si se presenta alguna persona pueda identificar a los interfectos".

4. Coincidència amb el testimoni i la causa sobre els possibles motius del perquè no es van identificar les víctimes

El testimoni explica que la dona de la víctima es va dirigir al cementiri i el jutge la va advertir que per poder certificar la identificació del seu marit havia de signar que havia mort d'accident, cosa que ella no va voler fer, per això segurament els cadàvers van quedar sense identificar. De fet el jutge fa inscriure els morts al llibre de defuncions falsejant el reconeixement mèdic i ignorant la identificació de la viuda de Miquel Marquet Pelleró (desconeixem si n'hi va haver d'altres que els identificaren i que tampoc volgueren signar la falsedat), així ho fa constar:

"Murió en Marratxí el día veinte y dos de agosto a las dos horas, a consecuencia de accidente, según se deduce de la certificación facultativa".

A continuació exposo les hipòtesis d'identificació dels altres dos cadàvers, en primer lloc la descripció que es fa de cadascun d'ells a la causa, assenyalats amb els números 2º i 3º:

"2º El hábito exterior representa una edad de cuarenta años; altura, un metro cincuenta centímetros; color moreno; complexión regular. Viste camiseta interior, calzoncillos, camiseta externa, faja de hilo, pantalones azules con iniciales J.G.M, alpargatas y gorra.

Presenta las siguientes heridas: una en el pecho, sin orificio de salida; otra en la región molar izquierda con salida por la derecha, con des-

³ Pep Quetglas i Magdalena Jaume "Estudi Fossa de Marratxí", Arxiu Associació Memòria de Mallorca "Mapa de Fosses de Mallorca" (2011-2012).

trozo de todo el arco dentario de los dos maxilares; otra en la cabeza, sin orificio de salida.

Se nota el siguiente tatuaje en el antebrazo derecho: un velero y una sirena; antebrazo izquierdo, una áncora; brazo izquierdo, un adorno y las mayúsculas I.M.T.

3º Por el hábito exterior aparenta tener unos treinta y ocho años; altura, un metro sesenta y nueve centímetros; color moreno; complexión robusta. Viste camiseta interior, camisa a rayas, calzoncillos, americana y pantalones azules, alpargatas, correa y sombrero marrón. Traía una cadenita con amuleto.

Presenta las siguientes heridas: una en la cabeza, región occipital, con salida por el ojo; otra en la región parietal que ingresa y destroza la región ósea; una en la región auricular izquierda con salida por la región del omóplato; otra en la región externa, notándose el proyectil bajo la piel.

Se le nota el siguiente tatuaje: antebrazo derecho, dique izquierdo, varios adornos y, en letras, "Antonio Castañer". Las otras palabras del tatuaje no son legibles.

Els autors de l'estudi "La fossa de Marratxí", al peu de pàgina número 43, assenyalen algunes hipòtesis per les inicials que s'indiquen a les autòpsies, en concret per les que consten al braç esquerre de la víctima número 2 i al braç dret de la víctima senyalada amb el número 3 que porta tatuat el nom de "Antonio Castañer":

"En la hipòtesi de ser aquestes les inicials del seu nom, trobam al Diccionari vermell dues possibles identifications. D'una, en Llo-

renç Capellà en diu només un llinatge, i que va ser mort en el Pont d'Inca, és a dir, genèricament, al mateix indret: "Martorell, Miquel. Orient. L'assassinaren en el Pont d'Inca." Llorenç Capellà, op. cit., pàgina 103. De l'altre en coincidirien les inicials dels dos llinatges, però hauríem de suposar que la "Y" llegida pels metges fos una "A" ornamentada: "Martorell Terrassa, Arnau. Calvià. Li deien N'Arnau de Sa Capelleta. No se li coneixia predilecció per cap partir determinat, però era el garriguer de Cala Fornells. Tal volta va sentir o tal volta va veure allò que no havia de sentir o no havia de veure. El cert és que va desaparèixer i ningú no sap on reposen les seves despulles." Llorenç Capellà, op.cit., pàgina 103".

Caldria considerar que la investigació relatada en aquest escrit és posterior a la realització de l'estudi, i durant aquest no trobarem cap víctima amb el nom de Antoni Castanyer, per tant fins a trobar a la família Marquet anys després no teníem constància de les hipòtesis que avui publicam

Ja durant el procés d'exhumació de la fossa de Marratxí i gràcies a la difusió dels fets relatats a través dels mitjans de comunicació i de les xarxes socials, es va posar en contacte amb l'associació un familiar d'una persona desapareguda, quan li demanarem el nom ens va dir "Pere Antoni Castañer Cifre", natural de Pollença, tota una sorpresa per a nosaltres, ja que com he dit abans no ens constava cap víctima, ni de Pollença ni de cap altre indret de Mallorca, amb el llinatge Castañer. Per tant, o bé es tracta d'una víctima que desconixíem o bé és alguna de les víctimes conegu-

Fossa de Marratxí. Foto: Toni Bennàssar Moyà

des de Pollença però té el nom equivocat. No ho sé, el cert és que ara tenim una família de Pollença que, arrel de la difusió de que les víctimes poguessin ser un grup de Pollença ens han comunicat l'existència de Pere Antoni Castañer Cifre, natural de Pollença, de 38 anys, assassinat i desaparegut, víctima de la repressió feixista. Recalcar que la seva família, a l'hora de posar-se en contacte amb nosaltres, desconeixia que la víctima que figura a la causa amb el número 3º, segons es descriu a l'autòpsia, tenia un tatuatge al braç amb el nom "Antonio Castañer". Coincideixen també la edat i les característiques físiques segons la documentació que ens ha aportat la família.

Així doncs, cal la possibilitat de que una de les víctimes de la fossa de Marratxí, concretament la que portava el tatuatge amb el nom de "Antonio Castañer", sigui:

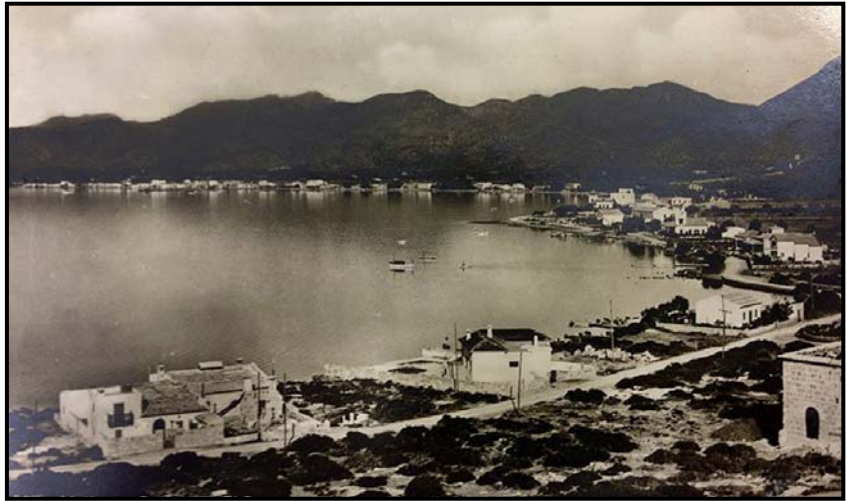
- Antoni Castañer Cifre

Estam en contacte amb la seva família per conèixer altres circumstàncies de la seva desaparició, per exemple la data o la professió, militància etcètera, a l'hora que l'hem dirigida a la Direcció de Memòria Democràtica per fer-se les proves d'ADN.

Ara sabem que des de Pollença, van ser detinguts tres homes, un d'ells en Miquel Marquet Pelleró, identificat per la seva família per les característiques físiques de la causa amb el número 1º, i que junts els conduïren cap a Palma, possiblement un d'ells sigui Antoni Castañer Cifre. Tot i així i seguint amb la investigació, per les descripcions dels tatuatges dels cadàvers trobats, cabria pensar que eren mariners o pescadors i que vivien prop de la mar, podria ser a Pollença. Cercant a la nostra base de dades de víctimes desaparegudes, oriündes o que vivien a Pollença, mariners o pescadors, ens trobam a:

- Joan Cerdà Ensenyat
- Joan Genestar Torrandell

Els dos naturals de Pollença, mariners, desapareguts, se sospita que van ser llançats al mar, però no hi ha cap confirmació, no sabem tampoc la data de la seva desaparició, no coneixem la seva edat, no hem trobat més dades bibliogràfiques. Hi ha unes inicials que es troben a uns pantalons JGM, al cadàver senyalat amb el número 2º, que coincidirien amb les dues primeres de Joan Ge-

Vista del port de Pollença vers el 1938. Foto: Arxiu històric del Ministeri d'Afers Exteriors Italià

nestar Torrandell, pot ser passessin del pare al fill, en aquells temps era habitual a moltes famílies que les robes passassin de pares a fills.

Hem demanat a l'Ajuntament de Pollença que es posin en contacte amb les famílies d'aquestes dues víctimes i que si tenen o coneixen més dades ens les facin arribar. Properament tenim pensat fer-hi un acte junt a l'Ajuntament per informar i a l'hora demanar la col·laboració dels veïnats de Pollença, un poble que sempre s'ha mostrat molt compromès amb la Recuperació de la Memòria Històrica i amb la nostra associació.

Hem fet arribar també, abans dels inicis de l'exhumació de la fossa de Marratxí, aquesta investigació a l'equip d'exhumació de la Societat d'Estudis Aranzadi, a la Comissió Tècnica de la Llei 10/2016 i a Direcció General de Memòria Democràtica, pensam que també ho hem de fer als ciutadans i ciutadanes pel seu coneixement i per si ens poden ajudar a seguir la investigació per poder intentificar a les 4 víctimes que s'han exhumant a Marratxí.

Però cal ser prudents i advertir que aquest escrit, aquesta investigació, tot i sustentar-se en coincidències i sospites fonamentades sobre la identitat de les víctimes trobades a la fossa, presenta tan sols hipòtesis, per tant res és segur. Esperem que les proves d'ADN, que ja s'han realitzat les famílies de Miquel Marquet i d'Antoni Castañer, siguin concloents i que puguem identificar a les quatre víctimes trobades a la fossa de Marratxí. Llavors podrem organitzar un acte de lliurament, tant elles com les seves famílies és el mínim que es mereixen.

Per acabar, una petició: **si algú pot aportar més dades, confirmar les descrites o si coneix a les famílies de les víctimes citades, agrairíem es posassin en contacte amb l'associació.** ■

L'ACTIVITAT de la MEMÒRIA

Jornada republicana

(Palma 07/04/2018)

Ruta històrica, xerrada i exposició de cartells sobre la II República, organitzada per Universitat Obrera i Joventut Combativa.

Presentació del cicle *Memòria i Carrer*

(Palma 10/04/2018)

Acte de presentació del cicle d'activitats organitzat per l'Ajuntament de Palma i la Conselleria de Cultura.

Homenatge a la República

(Esporles 14/04/2018)

Dinar republicà organitzat per Memòria Històrica d'Esporles a la Casa des Poble.

Parlem de República

(Palma i Sa Pobla 14/04/2018)

Taula rodona "República, passat i futur". Organitzada per Més Palma i Més Sa Pobla. Intervengué la nostra companya Magdalena Nebot Vaquer.

Homenatge a les víctimes de la repressió feixista

(Manacor 15/04/2018)

Acte d'homenatge al cementeri de Son Coletes, Manacor.

Homenatge al cementiri de Montuïri

(Montuïri 15/04/2018)

Acte d'homenatge per a recordar als quatre camperers que foren afusellats als murs del mateix cementiri al 1936.

Homenatge al Bosc de la Memòria

(Calvià 22/04/2018)

Homenatge al Bosc de la Memòria a Bendinat inclòs en els actes en record de la República.

"La manada somos nosotras"

(Palma 26/04/2018)

Concentració a Cort en rebuig a la sentència judicial del cas contra "La manada": #contralajusticiapatriarcal.

Cicle *Memòria i Carrer*

(Palma 27/04/2018)

Conferència impartida per Antoni Marimón a Son Sardina inclosa dins el cicle d'activitats *Memòria i Carrer*.

Manifestació i míting de l'1 de maig

(Palma 01/05/2018)

Manifestació i míting per a la defensa dels drets laborals i socials, organitzat per CNT Palma.

Projecció d'*Ossos que xerren*

(Palma 04/05/2018)

Projecció del documental "Ossos que xerren. La Fossa dels tres mariandos" sobre l'exhumació de la fossa de Sant Joan a l'IES Sureda i Blanes, dirigida als alumnes de batxillerat.

Representació de l'obra teatral *Y los huesos hablaron*

(Palma 05/05/2018)

Representació de l'obra "Y los huesos hablaron" a la Sala Petita del Teatre Principal. Al final hi hagué un petit col·loqui.

Reunió amb la família Alomar

(Palma 12/05/2018)

MdM es reuní amb Francisca Alomar i la seva família, advocades de Women's Link, la psicòloga clínica Anna Miñarro i el sociòleg Lluís Coromines.

Manifestació: *Compromís=Pressupost*

(Palma 15/05/2018)

Manifestació contra l'incompliment de l'Estat de l'aplicació del pressupost dels 200 milions destinats a lluitar contra la violència masclista.

7è aniversari Mur de la Memòria

(Palma 27/05/2018)

Aniversari enguany dedicat a les milícies estrangeres de les tropes d'en Bayo al 1936. Hi hagué una lectura dramatitzada de "Les cançons perdudes" de Jaume Miró, i l'acte es tancà amb l'ofrena floral col·lectiva a totes les víctimes del feixisme.

Cicle *Memòria i Carrer*

(Palma 27/05/2018)

Conferència a Son Espanyolet d'en Joan Lacomba i Àlex Volney dins del cicle d'activitats *Memòria i Carrer*.

Xerrada al CEIP Rafal Vell

(Palma 28/05/2018)

Maite Blázquez i Tonina Mercadal fèren una xerrada sobre memòria històrica als alumnes de 6è del CEIP Rafal Vell.

Visita a la tomba de Federica Montseny

(Toulouse 01/06/2018)

Petit homenatge de Mª Jesús Balaguer, membre de MdM, a la tomba de Federica Montseny a Toulouse.

Entrevista amb Octavio Alberola

(Perpignan 03/06/2018)

El nostre company Pedro de Echave va visitar Octavio Alberola a per a una entrevista a Perpignan.

Presentació de "Llum trencada"

(Palma 08/06/2018)

Presentació de l'obra de teatre "Llum trencada" d'Iguana Teatre, basada en el llibre *Dones Republicanes* de Margalida Capellà.

Taula rodona sobre la *Llei Mordassa*

(Palma 14/06/2018)

En Jaime Bueno participà a la taula rodona "La Ley Mordaza y aspectos de autodefensa legal" a Ca'n Alcover.

L'ACTIVITAT de la MEMÒRIA

Premis Diario de Mallorca

(Palma 28/06/2018)

Cerimònia d'entrega dels Premis Diario de Mallorca 2018. Mª Antònia Oliver recollí el premi a l'activisme social en nom de MdM.

Cicle Memòria i Carrer

(Palma 29/06/2018)

Xerrada de Mª Antònia Oliver al barri de La Soledat dins el cicle d'activitats Memòria i Carrer.

Pregó de festes de s'Arenal

(Palma 30/06/2018)

Dolors Marin presentà al pregoner, Dídac Martorell a les festes de Sant Cristòfol de s'Arenal.

Presentació de Mujeres Libres

(Palma 02/07/2018)

Presentació de l'exposició *Mujeres Libres* organitzada per la CGT a càrrec de Dolors Marin, Mª Antònia Oliver i Marga Ramon al centre Flassaders.

Representació de Roja al Teatre Principal

(Palma 14/07/2018)

Representació de l'obra de teatre "Roja" de Neus Nadal al Teatre Principal.

L'autora amb els nostres companys Maite Blázquez, Guillem Mir i Tonina Mercadal.

II Escola d'Estiu Esquerra Unida

(Palma 28/08/2018)

Maite Blázquez i Tonina Mercadal participaren al taller de Memòria

ria Democràtica inclòs a les activitats de la II Escola d'Estiu de Esquerra Unida a Can Alcover.

Llum trencada al Teatre del Mar

(Palma 29/07/2018)

Representació de "Llum trencada" basada en el llibre de Margalida Capellà *Dones Republicanes* al Teatre del Mar. Assistiren

Maite Blázquez, Tonina Mercadal, Maria Cunill, Joana Mora, Magdalena Nebot i Mª Jesús Balaguer.

Avortament legal a Argentina

(Palma 08/08/2018)

Concentració davant la Seu per a la legalització de l'avortament a Argentina dins la campanya de suport internacional.

Projecte Stolpersteine a Mallorca

(Palma 14/08/2018)

El Consell de Mallorca impulsarà la iniciativa de MdM de dur a terme el projecte *Stolpersteine* a Mallorca en el mes de desembre. S'instal·laran 19 pedres memorial en record dels batles republicans assassinats pels feixistes.

7a Caminada per la Memòria

(Calvià 23/08/2018)

Caminada entre Galilea i Calvià en record del trajecte que feren Gabriel Pujol, Pere J. Alcover, Joan Ferrà i Cristòfol Barceló.

Tu ens pots ajudar

Nou número de compte de MdM per si voleu ajudar amb qualche aportació a l'Associació:

Colonya Caixa de Pollença:
ES96 2056 0004 44 1000599520

Vine al nostre costat i fes-te'n soci de Memòria de Mallorca!

Entra a www.memoriadelesilles.org o tempsdelamemoria@gmail.com, o crida al 625 45 45 00